

Preek niet los verkrijgbaar

Impressie van een NGP-college over preek en liturgie

'Ik ga naar de kerk om...' 'Ik denk dat de meeste mensen naar de kerk gaan om...'

Met deze vragen, waarop elke student zelf moest antwoorden, begon het NGP-college over de preek in het geheel van de liturgie. Vervolgens keken we wat ons Akkoord van Kerkelijk Samenleven (AKS) in artikel 18 over de eredienst zegt: 'De kerkenraad roept de gemeente op zondag in de regel tweemaal samen voor het houden van een kerkdienst. In elke samenkomst wordt Gods Woord bediend (...)' . Alleen de preek wordt genoemd, verder niets. Met andere woorden het gaat in de eredienst vooral om de preek. Waarom is dat zo? Over deze vraag gingen de studenten met elkaar in gesprek. De vraag is niet nieuw en dus luisterden we ook naar Paulus en stemmen uit de kerkgeschiedenis van bijvoorbeeld Zwingli, Bullinger, Luther en Calvijn. Zij allen vertolken: het geloof is uit het gehoor. (Rom.10:17) Moderner gezegd: 'Dit Woord wordt voor de hoorder een actuele werkelijkheid door de werking van de Geest.' (G. Immink)

Toch is de preek niet los verkrijgbaar. 'Een preek zonder liturgie is als een vis op het droge. De eredienst is de biotoop van de preek'. (K. de Ruijter) De vraag is dan: wat is liturgie? Op die vraag hadden de studenten zich aan de hand van literatuur voorbereid. We deelden de antwoorden en brachten de verschillende visies in kaart. Globaal gesproken zijn er twee visies te onderscheiden. Er zijn wetenschappers die de rol van God in de kerkdienst accentueren. Alle onderdelen van de eredienst dragen bij aan de heilzame presentie van Gods heil. De preek vervult daarin een eigen rol. In de preek spreekt God, zo wekt Hij geloof en vernieuwt Hij een mens. Anderen accentueren de rol van de mens in de ontmoeting. Ten diepste is de kerkdienst er niet voor de mens, maar voor God. God wil aanbeden worden. De preek vertelt het verhaal van Hem die alle aanbidding verdient en verwoordt ook waarom God die aanbidding verdient.

Het gaat in de kerkdienst hoe dan ook om de ontmoeting tussen God en mens. Die ontmoeting kan op verschillende manieren worden ingevuld. Van oudsher is in de gereformeerde kerken het zogenaamde 'heilig gesprek' het grondpatroon. God spreekt, de gemeente antwoordt. De groet wordt beantwoord met een lied, de Schriftlezing wordt beantwoord met lied enz. Een ander grondpatroon is die van de pelgrimage. Het gaat in een kerkdienst om 'komen (lof, verootmoediging, kyrie), er zijn (Schrift, preek, sacrament) en gaan (leefregels, aansporing, zegen)'. Vanuit de evangelische traditie kennen we als grondpatroon de drieslag: aanbidding (de dienst van de lofprijzing) , prediking (de dienst van het Woord) en gebed. Nog weer een andere insteek is wat wel 'een ketting rijgen' is genoemd. De onderdelen staan vast, maar met de volgorde kan creatief worden omgegaan. De praktijk leert dat de preek meestal alleen het centrum van de dienst vormt, wanneer het 'heilig gesprek' het grondpatroon is.

De liturgie weerspiegelt het geloof van de gemeente. Theo Pleijsier concludeert naar aanleiding van gehouden interviews onder kerkleden dat er een grote mate van interactie bestaat tussen de onderdelen van liturgie en de preek. De liturgie zet een mens namelijk in de modus voor de preek. Omgekeerd roept de preek ook van alles wakker, zet ze bijvoorbeeld aan tot lofprijzing of verandering van gedrag. Alle reden dus om goed na te denken over hoe je een goed verantwoorde liturgie samenstelt. Als docent heb ik benadrukt dat het van belang is dat, welk grondpatroon je ook kiest, er een verhaal wordt verteld. Om sleur te voorkomen is afwisseling en creativiteit van belang. God is een creatieve God en wij zijn creatieve schepselen. We besloten het college daarom met het inventariseren van liturgische elementen die voor afwisseling kunnen zorgen. Tijdens dit gesprek werden veel mogelijkheden genoemd, zoals: kies voor psalmen en liederen die een verschillende sfeer kennen (aanbidding, verootmoediging, belijden, twijfel, verlangen enz.), werk met stiltes,

wisselzang, een blokje liederen, muzikaal intermezzo, een getuigenis, een filmpje, een luisterlied, presentatie van een creatieve verwerking, gemeenteleden inschakelen bij het gebed, Schriftlezing in rollen verdelen, de preek in meerdere blokken verdelen, tegenstem vanuit de zaal in de preek laten klinken enz. Het college werd afgesloten met volgende opmerking van prof. Van Ruler: de ware eredienst begint op maandag!

Dr. C.T. (Kees) de Groot
docent homiletiek aan de Nederlands Gereformeerde Predikantenopleiding